

Ірина ГУЗЕНКО

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського державного університету фізичної культури
ім. І. Боберського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0822-065X>
e-mail: huzenko.i@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ І ДЕРЖАВНОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014–2023 РР.

Проблема статусу та функціонування української мови в Україні набирає особливої актуальності в умовах нинішньої російсько-української війни. Адже мова, як джерело духовного життя народу, ідентифікує українську націю. Саме мова вирізняє націю поміж інших спільнот, об'єднує народ та є основою національної культури. Вона є стрижнем нації на різних історичних етапах, в умовах загарбницького російського вторгнення мова стала зброєю українського народу. Вмирання мови призводить до зникнення нації. Закономірно, що мовне питання спекулятивно використовується московськими агресорами. Загарбник під гаслом «захисту прав російськомовного населення» вторгся у Крим, окупував частину Донецької та Луганської областей, чинить спроби захоплення інших південних та східних областей України.

«28 лютого 2018 року Конституційний суд визнав неконституційним Закон України “Про засади державної мовної політики” – т.зв. “закон Ківалова-Колесніченка”, який дозволяв вільно впроваджувати регіональні мови “в роботі місцевих органів державної влади, та органів місцевого самоврядування, у державних і комунальних навчальних закладах, а також інших сферах суспільного життя”»¹.

¹ Бойчук В. Закон Ківалова-Колесніченка як злочин і провокація.

Натомість закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» Верховна Рада ухвалила 25 квітня 2019 року, а 16 липня 2019-го він набрав чинності. Імплементація окремих статей закону розтягнута в часі (відбувається кожні пів року). З 16 січня 2020 року набула чинності стаття 32, яка визначає застосування державної мови у сфері реклами; з 16 липня 2020 року – у сфері науки (ст. 22), у технічній та проєктній документації (ст. 31), у сферах охорони здоров'я (ст. 33), транспорту (ст. 36), діловодства, документообігу, листування і звітності (ст. 37); з 16 січня 2021 – у сфері обслуговування (ст. 30); з 16 липня 2021 року набули чинності статті 7 та 10, які визначають початок іспитування на рівень володіння державної мови для майбутніх державних службовців, а також тих осіб, які хочуть набути громадянство України; також почали діяти статті 23 і 26 – це використання державної мови у сфері культури та застосування української в сфері книговидавництва й книгорозповсюдження; з 16 січня 2022 року – використання державної мови у сфері друкованих засобів масової інформації (ст. 25)¹.

В умовах військової російської агресії українська мова стала стратегічною зброєю, символом незламності та віри: «Українська мова століттями передається від покоління до покоління, протистоїть ворожій пропаганді та захищає національні цінності. Сьогодні наша рідна мова – це потужний бренд. Розмовляти та думати українською, мовою сильної та незламної нації, – це модно і престижно»².

Українці боронять свою країну від агресора і зброєю, і словом. Російські військові та диверсанти не знають української – і за цією ознакою їх ідентифікують. Воїни на передовій переміщуються між позиціями з розпізнавальним синьо-жовтим скотчем, щоб відрізнити «свій-чужий». Вночі цей розпізнавальний знак не спрацьовує. Тепловізори, прилади нічного бачення не розрізняють

¹ Нові норми мовного закону вступають в силу: за порушення – каратимуть попередженням або штрафом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-mova-zakon-pokarannia/31946132.html> (дата звернення: 26.01. 2023).

² Мова під час війни стала зброєю – в Україні відзначають День писемності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3610534-mova-pid-cas-vijni-stala-zbroeu-v-ukraini-vidznacaut-den-pisemnosti.html> (дата звернення: 20.01.2023).

кольори. Тоді оберегом, захистом стає українська мова. Навіть ті, хто вдень говорить російською, після заходу сонця переходять на українську, бо це безпека воїна.

У соцмережах українські військові і цивільні влаштовують іспит підозрілим особам за допомогою українських слів чи висловів. Слово «паляниця» стало мовним символом цієї війни – росіяни не вимовляють його правильно, а ворожі медіа тлумачать слово як «клубника». Для військових слово «паляниця» стало «мовним паролем», за яким розпізнають, що українська мова для цієї людини перідна. «Секрет слова “паляниця” полягає в тому, що український звук “И” відрізняється від російського. Він формується в іншій частині мовного апарату і в транскрипції позначається по-іншому. А м’який звук “Ц” – давня відмінність української від решти слов’янських мов. Коли ці два чинники накладаються, то для неносіїв української починаються великі проблеми», – каже мовознавець, заступник директора Інституту мовознавства Академії наук України Олександр Скопненко¹.

На думку однієї із провідних експерток з питань мовної ситуації та мовної політики в Україні, докторки філологічних наук Лариси Масенко, українська мова є найбільшим ворогом Росії. В часи війни мова перетворюється на зброю – гумор українського народу став своєрідною «сміисловою протиповітряною обороною», що допомагає захищатися від російської пропаганди і зберігати силу духу². «Спільна мова й створений нею національний культурний простір забезпечують солідарність населення і цілісність держави», – зазначає вона³.

Дослідниця наголошує, що «в російсько-українській війні мова стає на свій захист і на захист України, заявляючи гучно про власний словотвірний потенціал. Особливо яскраво мова відображає ставлення до російських окупантів: “чмобік” – російський “частково мобілізований”, “чмоня” – погано

¹ Хоменко С. Пароль «Паляниця». Що відбувається з російською мовою в Україні. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61045496> (дата звернення: 22.01.2023).

² Мова як «байфакт» у часи війни. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/larysa-masenko-ukrayinska-mova/32126052.html> (дата звернення: 25.01.2023).

³ Там само. С. 1.

обмундированій незграбній мобілізованій російської армії. Збірний образ російських загарбників характеризують такі новотвори, як “фашники”, “рашки”, “рашнети”, “кадирки” (кадирівці), а от білоруських військових, що підтримують збройну агресію Росії, найчастіше називають “лукашнети”. Такі слова, що мають іронічно-глузливий відтінок, демонструють ставлення українців до російських загарбників»¹.

З початку повномасштабного вторгнення РФ український лексикон поповнився низкою слів, що відображають реалії війни загалом. Одні слова увійшли до широкого вжитку, їх використовують представники різних верств населення, на них можна натрапити в соцмережах і медіа. Скажімо: «бавовна» – вибухи в окупованому Криму та Росії, «монеди» – іранські дрони. Інші слова менше закріпилися у мовній канві, але стали відображенням ставлення до певних діячів чи подій: «арестовщина», «макронити», «чорнобаїти», «відхаймарсенти». Уже є спроба кодифікувати неологізми у сучасних відкритих словниках. Так, низку новотворів фіксує словник «Мислово»².

З початком російської агресії в Україні утверджується статус державності української мови. Мовний фронт – це не поле для баталій, а шлях до утвердження цінностей. Спілкуватися українською означає захищати національні інтереси та наближати перемогу. Нині підтримка української як єдиної державної мови безпрецедентна. Рекордні показники переходу на українську зміцнюють мовний імунітет проти окупантів.

Мова під час війни живе і розвивається, особливо це відображено в сучасній поетичній царині. Жодна пація упродовж своєї історії не творила такої кількості пісень, як український народ. В Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури зібрана фонотека народних пісень країн усього світу. У фондї України налічується понад 15,5 тисяч пісень. Лемківська пісня «Пливе кача по Тисніні» стала реквіємом за загиблими героями Небесної сотні. Маючи вразні діалектні риси (лексичні,

¹ Там само. С.4.

² Українська як джерелозапозичень, трепдестер у сфері неологізмів. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/larysa-masenko-ukrayinska-mova/32126052.html> (дата звернення: 20.01.2023).

граматичні, фонетичні), вона об'єднує українців різного етнічного походження.

«Я свідомий, що оті окалічені мільйони українців, у кого насильно забрали українську мову і які були обдурені ідеєю “великого могутственного русского языка и русской культуры”, одурені, бо вони її ніколи не знали», – пише мовознавець Павло Гриценко. «Українська мова злить Росію, бо Кремль добре знає, що мова – це ідеологічний інструмент. При українському слові люди роздратовані, бо внутрішньо, глибинно розуміють свою украденість, що їх глибоко образили отими всіма міфами, коли вони, фактично, не мали права вибору, якою мовою навчатися в університетах, інститутах, говорити на виробництві, бо “везде был русский язык”»¹.

«Для українців сьогодні зрозуміло: майбутнє дітей і внуків – українська мова. Тому наші воїни, захисники, які боронять Україну, боронять не тільки землю, не тільки конкретний населений пункт, вони боронять українські цінності. І попри те, що ми сьогодні маємо страшну війну, стільки бід, випробувань, попри те, що Росія карає за українську мову, нищить українців, все ж спостерігаємо розквіт літератури живою мовою, яка набуває яскравих перлинок у вираженні думок, емоцій та почуттів», – наголошує він².

Ключовий принцип, покладений в основу Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухваленого у квітні 2019 року, – поетапна українізація. Поетапно українізуються: сфери реклами, науки, охорони здоров'я, транспорту, діловодства та документообігу, обслуговування. Наступним кроком було регламентовано використання державної мови в Інтернеті та в інтерфейсах комп'ютерних програм.

Війна змінила ставлення до української мови закордонних українців. На міжнародному рівні у 2019 році міністр закордонних справ України запропонував українську мову для затвердження офіційною мовою в Організації Об'єднаних Націй.

¹ «Українська мова злить Росію. Кремль знає, що мова є ідеологічним інструментом» – мовознавець Павло Гриценко. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mova-viyna-zaborona-vbyvstvo/32115335.html> (дата звернення: 27.01.2023).

² Там само.

Мовні програми для задоволення національно-культурних і мовних потреб закордонних українців – це крок до популяризації української мови в світі, до реінтеграції українців, які виїхали до українського суспільства. Українська мова включена в систему освіти на Заході, вона присутня на міжнародних конференціях. В університетах Північної Америки українська мова входить в академічну програму, нею захищають наукові дисертації.

Інформаційний журнал *New Eastern Europe* пише про те, що Україна веде найбільшу екзистенціальну війну у своїй історії. Роберт Романчук, доктор філософії, доцент кафедри славістики Каліфорнійського університету, зазначає те, що війна зміцнює українську національну ідентичність і посилює мовну стійкість населення.

Медійний ресурс «Голос Америки» опублікував дані компанії Duolingo, що випускає програму для вивчення мов, відповідно до яких понад 1 мільйон 300 тисяч людей з усього світу вирішили вивчати українську мову після початку повномасштабної війни Росії проти України. Цікавість до української мови залишається стабільно високою уже понад 9 місяців, вказують у компанії.

Нещодавно ця компанія зробила низку заяв на підтримку України та констатувала зростання зацікавленості українською мовою, а також створила спеціальний розмовник для тих українців, що були змушені полишити свій дім. За даними компанії найбільше осіб, які взялися за вивчення української мови з лютого 2022 року, – в Німеччині та Польщі. Там кількість охочих опанувати українську зросла у понад 16 разів порівняно з минулим роком. У Великій Британії українська потрапила на 17-е місце серед найпопулярніших мов, стрибнувши за рік на 20 позицій. Водночас чимало іноземців вивчають мову також через бажання працювати та розвивати свій бізнес в Україні¹.

Засновниця школи української мови та культури Соломія Бук в інтерв'ю «Голосу Америки» розповіла: «Ми дуже раді, що маємо учнів з Організації Об'єднаних Націй, Організації з безпеки та співробітництва в Європі, різних медичних та гуманітарних організацій, журналістів із американських та європейських медіа.

¹ Батуревич І. *Keijs Duolingo: «I love Russia» чи #StandWithUkraine?* URL: <https://chytomo.com/keijs-duolingo/> (дата звернення: 16.02. 2023).

Серед учнів є військові, учасники іноземних легіонів. Більше того, українську вивчають власники компаній, бізнесмени, які планують розширити свій бізнес після перемоги України»¹. У Польщі, Аргентині, Японії, Індії багато хто вивчає українську тому, що хочуть висловити підтримку і солідарність.

Війна Росії проти нашої мови є частиною інформаційної агресії. За часів царської і совєтської імперії вийшло 480 циркулярів, указів, постанов, ухвал, розпоряджень тощо про заборону української мови і культури та всебічну підтримку розвитку російської мови і культури.

Російські шовіністи називають українську мову зіпсованим польським діалектом російської, а українців – малоросами. Українську націю нібито вигадали спочатку поляки за гроші австрійців, а сьогодні «довигадують» американці – за гроші з держдєпу, стверджують вони. Самостійну Україну російські шовіністи називають історичним непорозумінням. Вважають, що її зіпсували зі шматків Польщі, Угорщини, Румунії та Росії, за примхою більшовиків, тому «відновити справедливість» та повернути ці території на «історичну батьківщину». В офіційних програмних виступах Путін відкрито декларує ідеологію українського геноциду і лінгвоциду, закликає до знищення всього українського.

Володимир Семістяга зробив спробу дослідити антиукраїнську мовну політику проросійських найманців на тимчасово окупованих теренах Донбасу. На його думку, на окупованих теренах українську мову було вилучено із навчальних програм; українських філологів перекваліфіковано на російських; зліквідовано навчальні дисципліни: «Історія України», «Географія України», «Українська література»; знищено в Луганську 200-тисячну бібліотеку україністики українсько-канадського центру «Відродження» і 30-тисячну бібліотеку обласного просвітнянського об'єднання; мовою діловодства затверджено російську; з'явилися нові дисципліни: «Мова народів Донбасу», «Історія Вітчизни», «Історія Луганського краю», «Історія

¹ Туркова К., Шипкаренко І. Українську мову почали масово вивчати у світі – це наслідки масштабної агресії Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-mova-viyna-rosiya/32171517.html> (дата звернення: 27.01. 2023).

Донецького краю», «Історія Донбасу», «Уроки громадянськості Донбасу»; українську мову витіснено з місцевих телеканалів, інтернет-простору, радіо; не виходить жодна газета чи журнал українською мовою; зовнішня реклама теж російськомовна¹. Відразу після окупації все українське було заборонено. Книжкові фонди знищено, вивезено або спалено. Залишилися, хіба що, електронні підручники. Паперові книжки українською зберігати небезпечно. Розмовляти українською на вулиці також небезпечно².

Мовний закон Ківалова-Колісніченка 2012 року був спрямований на демонтаж української мови у державному і приватному використанні. «Як відомо, немає мови – немає держави», – констатує громадський діяч Святослав Літинський, який з 2012 року відстоює конституційні права державної мови у майже півсотні судових справ. Власне, за цими позовами великий бізнес почав використовувати українську мову. Контент фейсбук-сторінки Приватбанку з 2013 року український; кількість підписників на той час складала 120 тисяч. З 2014 року платіжні термінали Приватбанку функціонують українською, відповідно, всі фінансові документи, зокрема виписки, квитанції, надаються українською мовою. Сайт Розетка, у відповідь на звернення, почав генерувати україномовний контент у соціальних мережах (понад 600 тис. підписників)³.

Сайт Work.ua повідомляє, що з початком російської агресії бізнес послуговується українською мовою шестеро частіше. Кількість ноутбуків з українською клавіатурою у магазинах зросла від 0 % у 2013 році до 20–70 %. У магазинах пральних машинок більше половини із українським маркуванням⁴. Студенти з Африки навчаються української впродовж шести місяців. Американські

¹ Семистяга В. Антиукраїнська мова політика проросійських найманців на тимчасово окупованих територіях Донбасу. URL: <http://slovoprosvity.org/2017/11/09/antyukrajinska-movna-polityka-prorosijskyh-najmantsiv-na-tymchasovo-okupovanyh-terenah-donbasu/> (дата звернення: 22.02.2023).

² Там само.

³ Літинський С. Українська мова потребує захисту. URL: <https://uabl.org/svyatoslav-litynskyu/> (дата звернення: 22.02.2023).

⁴ Літинський С. Мова є визначальним фактором території. URL: <https://inlviv.in.ua/lviv/mova-ye-vyznachalnym-faktorem-terytoriyi-svyatoslav-litynskyj-yakuj-8-rokiv-u-sudah-zahyshhaye-ukrayinsku-movu> (дата звернення: 22.02.2023).

посли та консули протягом першого місяця роботи починають говорити окремі фрази українською. Результат досягається «не тільки прийняттям законів, а насамперед їх виконанням»¹.

Політолог Юрій Михальчичини зауважив: «Коли я був відряджений до штабу Антитерористичного центру Служби безпеки України в Краматорську у вересні 2014 року, то спілкувався там українською, і відповідали мені українською. Восени 2014 року зустрівся мені там добрий знайомий, з Львівщини – генерал-майор Віктор Тренак. Спілкувалися в штабі українською. Звідси й висновок: для словових структур в Україні українська мова стане домінантною в сфері комунікації тоді, коли в керівному складі будуть наші»².

За словами мовознавці Ірини Фаріон, воїни ЗСУ зобов'язані розмовляти державною мовою. «Я запитую російськомовного воїна: ви читали закон про Збройні Сили України? У ст. 13 написано, що мова Збройних Сил України – державна», – зауважує вона³. Ухвалений 2016 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій» встановив обов'язкову присутність на медіаринку українського музичного продукту – від 35 %, а кількість передач українською мовою на радіо – 60 %⁴. Сучасні дослідження демонструють зміни у ставленні молоді до державної мови. За опитуванням у Львівській політехніці,

¹ Літвинський С. Якщо мене призначать мовним омбудсменом – моє хобі стане роботою. URL: <https://wz.lviv.ua/interview/414734-yakshcho-mene-pryznachat-movnym-ombudsmenom-moie-khobi-stane-robotoiu> (дата звернення: 22.02.2023).

² Михальчичини Ю. «В Україні війна з російським агресором...». URL: <https://glavcom.ua/columns/mikhalchishin/yakouu-movoyu-govoryat-ukrajinski-siloviki-701374.html> (дата звернення: 22.02.2023).

³ Боженко А. Фаріон звернулася до українських військових з проханням про мову. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/farion-zvernuлася-do-ukrajinskikh-vijskovikh-z-prokhanjam-pro-movu-893565.html> (дата звернення: 22.02.2023).

⁴ Булик-Верхола С., Верхола А. Суспільно-правові аспекти розвитку та функціонування української мови. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. 2018. Вип. 1(1). С. 133. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1_281_29_25\(-](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2018_1_281_29_25(-) дата звернення: 04.02.2023).

студенти, вихідці зі східних регіонів України, українською спілкуються частіше. З думкою «Чи вважаєте ви, що українську мову в Україні має знати кожен громадянин?» погоджуються майже всі вихідці із західних областей України і понад 90 % респондентів, що походять з інших областей України¹.

У серпні 2020 року було проведене загальнонаціональне дослідження у всіх регіонах України, за винятком тимчасово окупованих територій Криму та окремих районів Донецької й Луганської областей, яке оприлюднене Рухом добровольців «Простір свободи» (prostirsvobody.org) за сприяння Уповноваженого із захисту державної мови та Інтернет-видання «Тексти» (texty.org.ua)². Опитано 2018 респондентів віком від 18 років методом інтерв'ю «обличчям до обличчя» за місцем проживання респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення. Наведемо деякі запитання дослідження та їх результати.

«Яку мову Ви вважаєте рідною»? Для 73,4 % учасників опитування рідною є українська мова, російська – для 22 %; на Заході України 96% опитаних вважає українську рідною, у Центрі – 88,7%; на Півдні українська рідна для 43 % респондентів, російська – для 44 %; на Сході відповідно – 49,7 та 44,3 %. «Якою мовою Ви розмовляєте вдома»? Українською мовою спілкується 48–53 % респондентів, російською – 26–29 %, обидвома мовами – 15–25 %. «Якою мовою Ви спілкуєтесь під час навчання / на роботі»? Українську використовують 57,2 % респондентів, 16,2 % – послуговуються і українською, і російською, 24,1 % – лише російською. «Роль української мови». Близько 75 % респондентів вважають українську мову важливим атрибутом незалежності України. Отже, три чверті українців вважають, що українська мова має бути єдиною державною мовою в Україні. «Статус української та інших мов». У деяких регіонах надання російській мові статусу офіційної або державної поряд із українською мовою підтримують 17,7 % опитаних, українську

¹ Kunch Z., Turchyn Y. Major features of language adaptation as a sign of a stable psychological condition. *Mental Health: Global Challenges*, 2018. С. 43–50.

² Презентація аналітичного огляду «Становище української мови в Україні в 2020 році» / ІО «Простір свободи». URL: <https://prostirsvobody.org/news/0/549/> (дата звернення: 04.02.2023).

мову як єдину державну вважають 64,5 % українців. «Реалізація норм Закону про мову». 65,5 % українців переконані, що держава сприятиме подальшій імплементації норм Закону від 25 квітня 2019 р., а 38 % відчули вплив Закону (найбільше це відчули громадяни на Сході – 43 %). «Рівень володіння державною мовою всіма громадянами». 79% опитаних переконані, що всі громадяни України повинні володіти державною українською мовою¹.

За словами професорки О. Демської: «Якщо ми хочемо, щоб української мови було більше, то маємо щодня про це дбати. Це наша персональна відповідальність. Пройти історію україномовності від народження і до 50 років, нішатися своєю мовою – це також позиція, і про це варто говорити. Адже не проговорені речі стають загрозою для нас»². Мовознавця М. Мозер переконана: «Для українців, які тривалий час перебували під владою кількох імперій, мова й далі є опорним пунктом української ідентичності, запорукою виживання українського етносу як колективної індивідуальності та збереження його національного обличчя. Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” визначає, що статус української мови як єдиної державної мови зумовлений державотворчим самовизначенням української нації і що українська мова є фактором єдності і національної безпеки України»³.

На тлі російської агресії в Україні «напівлегалізувалась» ненормативна лексика. «Мабуть, чогось такого подібного в світі немає. Мова солов'їна, а тьохкають чортзна-що»,

¹ Мови спілкування й ставлення до мовних питань за даними соціології. URL: <https://prostirsvobody.org/img/ck341/plugins/filemanager/browser/default/images/Stan.pdf> (дата звернення: 02.02.2023).

² Сьогодні ми можемо собі дозволити не просити, а вимагати української мови – Макаров / Громадське радіо. 2020. 16 січ. URL: https://hromadske.radio/podcasts/hromadska-hvylya/my-bahato-hovory-mo-pro-tykh-khtopykhodyt-v-ukrains-ku-kul-turu-ale-v-nas-het-nemaie-movy-pro-liudey-i-aki-zavzhdy-buly-v-ukrains-kiy-movi-takul-turi-orysia-dems-ka?fbclid=IwAR2rJwDz8-OzIJmvTKR-BwBKxK4_ZVjRCqLR-NQqAPwgrB496ytrAKxh9L0 (дата звернення: 03.02.2023).

³ Мозер М. Ще раз про «Європейську хартію регіональних або міноритарних мов» в Україні. Мовне законодавство і мовна політика: Україна. Європа, світ. Київ, 2019. С. 15–25.

– написала в соцмережах відома українська поетеса і письменниця Ліна Костенко. Окремі українські телеканали під час війни демонструють відео з фронтів, де лунає лайка. Зокрема, український захисник острова Зміїний у Чорному морі, на вимогу здатися, зреагував лайкою. «Укритошта» випустила марку з принтом російського військового корабля і фразою бійця. Українці масово носять такі ж футболки. «Звичайно ж, можна зрозуміти емоції, які викликає війна і вся мерзота, пов'язана із війною. Описати це в делікатних висловах – не вдасться. Ми живемо в реальному світі, знаємо всі слова, хоча часто вдаємо, що не знаємо», – висловлює свою думку в інтерв'ю Радіо Свобода культуролог Тарас Возняк. Співачка Анжеліка Рудницька в інтерв'ю Радіо Свобода говорить, що сплеск нецензурної лексики в часі війни стосується властивості знімати стрес: «Вперше я потрапила на фронт влітку 2014 року і от тоді, за декілька днів, я почула більшу кількість матюків, ніж досі. Зараз я розумію – це захисна реакція організму на надпотужний стрес. І якщо матюк закриває цей стрес – то я готова на це заплющити очі»¹.

Легалізація чи напівлегалізація нецензурної лексики в Україні у час війни викликала інтерес міжнародних засобів масової інформації. Так, британська газета «The Guardian» зауважила, що відхилення від мовних «традиційних цінностей» відбувається в Україні в часи загрози її суверенітету. Натомість у Росії навпаки політичне «русскомірство» закликає до заборон нецензурної лексики. І в цьому відмінність між цензурованою Росією та Україною. «В Україні, – зазначає британський часопис, – емоції справжні, щирі та глибокі»². Сьогодні ми дискутуємо про те, як говоримо. Дивлячись на завуальовані нецензурні слова на білбордах, сприймаємо їх частиною воєнного життя.

Отже, в час війни українська мова зміцнила свій статус як єдиної державної мови в Україні. На це вказує, по-перше, правова основа української мови як державної відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української

¹ Рудницька А. Тотальна українізація починається з сходу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbass-realii/29120365.html> (дата звернення: 7.02.2023).

² Хотин Р. Нецензурна лексика в часі війни/ Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyuna-matyuky-netsenzurna-leksyka-ruskiy-korabl/31887525.html> (дата звернення: 22.02.2023).

мови як державної» (2019) та рішення Конституційного Суду України (від 14 липня 2021 р.) щодо відповідності положень цього закону – Конституції України. Цей закон унеможливив реставрацію російськомовного простору в Україні, на що був націлений закон 2012 р. («Про засади державної мовної політики»). По-друге, розширено функціональний простір української мови у сферах суспільної комунікації (словні структури, управлінська вертикаль, освіта, медіа, сфера обслуговування), у сфері бізнесу, виробництва, торгівлі. По-третє, українська мова консолідувала суспільство. По-четверте, українська мова сьогодні є символом нескореної України. Діє громадський рух за українську мову, мовне волонтерство; молодь використовує креативні сучасні форми в утвердженні української мови, що сприймаються підлітковим і молодіжним середовищем. По-п'яте, утверджуються зміни структури української літературної мови через нові форми поширення художнього словесного продукту.

«Ціною життів кращих ми виборюємо право говорити рідною мовою, бути українцями, визначати своє майбутнє. Українська мова – це мова “наших батьків і дітей, мова нашої Перемоги”», – наголосив головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний.